

KÁPLÁR MÁRTON

Teológiai megfontolások a családról Szent II. János Pál pápa nyomán

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.3.6

ABSZTRAKT

A tanulmány Szent II. János Pál családteológiáját járja körül. Célja, hogy ismeresse gondolkodásának teológiára és társadalomra gyakorolt hatását. Bemutatja, hogy napjaink társadalmában a család egyre kevésbé képes betölteni alapvető funkcióit. A szent életű pápa antropológiai és teológiai nézőpontja a házasságról és a családról egyfajta választ ad erre a problémára. A tanulmány továbbá kifejti, e szemlélet milyen új távlatokat, lehetőségeket nyit meg számunkra, és milyen hatása lehet a tudomány fejlődésére, illetve magára az emberiségre. Céлом eléréséhez leginkább az analógia és a katalógia módszerét alkalmaztam, így eljutva a Szentháromság analóg értelmezéséhez a családon keresztül, illetve a családegyház fogalmához, melyek által a család nem pusztán a társadalom alapját képező sejt lesz, hanem az isteni minta élő valósága a földön.

KULCSSZAVAK: család, házasság, Szent II. János Pál pápa, családteológia

Korunk társadalmának egyértelmű irányultsága, hogy a család alapvető helyzetét redukálja. A szerelem kisajátítása, magánüggé degradálása zajlik. Ennek következménye, hogy a házasság mint intézmény szintén az egyén vélekedésére és belátására van bízva, így megszűnik a családi és társadalmi élet kiindulópontjának lenni. Csupán személyes, privát kapcsolatként létezik, amely mindenkinek a saját döntésétől és életmódjától függ (Trujillo, 2012).

A szeretet csupán kereskedelmi termék lesz, amelyet le lehet cserélni, el lehet dobni az első adandó probléma felismerésekor, hiszen rögtön jelen van rengeteg új és másik lehetőség a pótlására. Ebben a szellemi közegben nem maradhat fenn a család közössége, amely megvédhetne e külső behatásoktól (Melina, 2020).

Az iparosodás és városiasodás következményeként a családok mérete is változott. Míg korábban a több generációt is magában foglaló, patriarchális család volt jellemző, ma már szűkebb, nukleáris családokat láthatunk. Ennek eredménye, hogy a családok működése is megváltozik. A termelési és védelmi funkció végérvényesen eltűnni látszik, és a család számára csupán az alapfeladatok maradnak: az apa és anya számára a szülői teendők elvégzése, a gyermekek fejlesztése és nevelése, adottságaik és lehetőségeik kibontakoztatása (Ouellet, 2016).

„A mai család egyik legszembeszökőbb vonása, hogy többé már nem az ész és az érdekek házasságára épül, hanem a házastársak között fennálló személyes szerelemre. [...] A szekularizáció környezetében a szerelem egyre jobban eltávolodik a hagyományos vallási értékektől és erkölcsiségtől, és mindentől függetlenül saját jogait hangsúlyozza, ami számos törésponthoz vezet:

1. a családi kapcsolatok elszakadnak a házasságtól;
2. a szexualitás elszakad a szeretettől és az utódnemzéstől;
3. a család a magánélet szférájába szorul vissza” (Ouellet, 2016: 16).

Az említett folyamatok háttérében a személyes jogok abszolutizálása is áll. A személyes szabadsághoz való jog lehetőséget biztosít a szexualitás határok nélkül való megélésére. A fogamzásgátlás és az abortusz szintén e jogok közé tartozik, biztosítva a szabadság teljességének megtapasztalását. Emiatt a társadalomnak kötelessége biztosítani az egyén számára a semlegességet és az egyenlőséget. Ezekbe a folyamatokba egyszerűen nem fér bele a család, amely tradicionális alapokkal és biztosítékokkal működik. Az állam egyre kevésbé képes szabályozni a folyamatokat, hiszen ő maga is egyre kevésbé ismeri a család mindenkori értékét. A polgári törvények és egyházi szabályok eltávolodnak egymástól, a hívek lelkiismerete elhomályosul (Melina, 2020). Ebben a helyzetben kötelességünk kezünkbe venni a dolgokat, megvédeni a családokat, továbbfejleszteni az alapokat, kapcsolatba hozni őket a hívek mindennapi életével.

II. JÁNOS PÁL PÁPA A CSALÁDRÓL

Szent II. János Pál pápa 1979. szeptember 5-én kezdte el a test teológiájáról szóló katekézissorozatot. Kiindulópontja az a történet Máté evangéliumából, amelyben a farizeusok próbára teszik Jézust, azt a kérdést intézve hozzá, hogy a férfinak el szabad-e bocsátania a feleségét. Válaszában Jézus nem megy bele a vitába, nem kezdi bizonygatni, hogy miért hamis és rossz az érvelésük, hanem kétszer is egy bizonyos „kezdetre” utal (vö. Mt 19,3–8). Ez a kezdet a Teremtés könyvében leírt, bűnbeesés előtti állapot. Az Írásokat a jelen lévő farizeusok is jól ismerték, így Jézus könnyen le tudta vonni azt a normatív következtetést, miszerint senki nem bocsáthatja el feleségét, hiszen a teremtő Isten akaratára szerint ők már egy test (vö. Ter 2,24) (Szent II. János Pál, 2021: 149–151). Azonban azt is kijelenthetjük, hogy amikor Jézus az eredeti állapotra hivatkozik, akkor valójában minden teremtett létező valódi eredetére utal. Ez nem pusztán a múlton való töprengés,

hanem minden dolog, amely Isten tervében benne van, így a család eredeti céljának a keresése is. Istennek terve van a családdal, és nekünk kutatnunk kell ezt a tervet (Melina, 2020).

A szeretet csupán kereskedelmi termék lesz, amelyet le lehet cserélni, el lehet dobni az első adandó probléma felismerésekor, hiszen rögtön jelen van rengeteg új és másik lehetőség a pótlására.

Az Atyaisten megteremti világunkat, melybe a saját képére és hasonlatosságára beleteremti az embert. II. János Pál szövegértelmezése szerint nem csupán külön a megteremtett férfi és külön a nő Isten képmásai, hanem ketten együtt, egységükben (Waldstein, 2021). Ráadásul később ezt olvassuk a teremtés történetében: „Isten megáldotta őket, és azt mondta nekik Isten: »Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet! Hajtsátok azt uralmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és minden állaton, amely mozog a földön!«”

(Ter 1,28). A „szaporodás” szót már előbb is használja a szent szerző, azonban a képmási méltóság egyedül az ember sajátja. „Az emberi anyaság és atyaság – jöllehet biológiailag hasonló más élőlényekéhez – lényegileg és kizárólagosan hordozza az *istenhasonlóságot*, s erre alapul a család, az emberi élet közössége, a szeretetben egyesült személyek közössége” (II. János Pál pápa, 2011: 20).

A kezdet, melyre Krisztus utal az evangéliumokban, és amely a szentatya számára kiindulási pontként szolgál, nem csak a teremtésre vonatkozatható. János apostol a következőképpen kezdi evangéliumát: „Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige” (1,1). Az Ige, a második isteni személy, a Fiú, „a láthatatlan Isten képmása” (Kol 1,15), aki, ahogy a bizánci rítusú házasságkötési szertartás mondja, jelenlétével a kánai menyegzőt megáldotta (Euchologion, 1967), és aki mint az egyház vőlegénye jelenik meg a keresztény tanításban (vö. A Katolikus Egyház Katekizmusa – a továbbiakban: KEK – 1942), közvetíti számunkra, hogy a házasság szentségének magját ne csak a *teremtés kezdetében* keressük, hanem a Szentháromság kapcsolataiban is, mint a közöttük áramló szeretet önjárandékozását (Melina, 2020).

Livio Melina szerint a család az a hely, ahol valamit megtapasztalhatunk abból az eredeti állapotból, abból az élményből, melyet az első emberpár, Ádám és Éva *kezdetben* megélt. „A családban értheti meg az ember saját természetét mint fiú vagy lány, aki szeretetből származik, aki aztán megtanulja megosztani ezt a szeretetet mint fiú-, illetve lánytestvér, aki ezt követően arra hivatott, hogy önmagát férjként vagy feleségként odaadja, és aki végül felfedezheti a szeretet gyümölcsözőségét mint édesapa vagy édesanya” (Melina, 2020: 671).

A gyermek eredete és rendeltetése Isten kezében van. Éppen ezért a szülővé válást is Isten előtti alázattal kell kezdenünk (vö. Ef 3,14), majd ebből fakadóan tudunk emberi erőfeszítéseink által szülővé válni. Szülőnek lenni azt jelenti, hogy a kölcsönös önátadás, szeretet újfajta kikristályosodását élhetjük meg, és ez nemcsak a biológiai

apaságban és anyaságban van jelen, hanem lelkileg is. Korunk nyugati társadalmában nehéz szülővé válni. A szabadságot már nem az eredeti rendeltetésének megfelelően értelmezik, hanem pusztá hatalomként és önrendelkezésként, amellyel az ember kiválasztja, mit akar tenni és mit nem (Wojtyła, 2010). Ennek túlhangsúlyozása és az eredeti isteni tervtől való elszakítása borzalmas következményeket von maga után. II. János Pál hangsúlyozza, hogy ez az individualista szabadságértelmezés a halál kultúrájának alapja (*Evangelium vitae*, 19), mely elnyomja a gyengéket, és felemeli az erőseket. Ez az eltorzult felfogás reményvesztetté teszi a társadalmat, ami kihat a szülővé válásra és így a gyermekvállalásra, a reprodukcióra is. A megoldás az, hogy megkeressük a szabadságunk eredeti jelentését, mely által megtapasztalhatjuk, hogy apává és anyává válni nem emberi jog és erőfeszítés, hanem kegyelem, a szeretet törvényéből fakadó dinamizmus (Melina, 2020).

„A házastársi szerelem eljut arra a teljességre, melyre természete szerint rendeltetett, tudniillik a házastársi szeretetre, amely különleges és sajátos módja annak a krisztusi szeretetnek, amellyel Ő adja magát a kereszten. [...] A Krisztus életében való részesevésnek különleges elemei valósulnak meg: a házastársi szeretet olyan egyetemességet hoz magával, amelyben a személy minden alkotóeleme helyet kap – a test és az ösztön igényei, az érzékek és az érzelmek erői, a lélek és az akarat vágyai –, s e szeretet arra a legszemélyesebb egyesülésre irányul, amely a testi egyesülésen túl nem mást, mint egy szívet és egy lelket hoz létre” (*Familiaris consortio*, 13). Ezt az egységet, melyet Isten a kezdetektől nekünk adott és célként rendelt (vö. Ter 2,24), maga a Szentlélek jelenléte teszi teljessé. Amikor a férfi és a nő, magányosságukból kilépve, felismerik emberi s így férfi és női mivoltukat, és ebből fakadóan képesek ajándék lenni egymás számára, annak legteljesebb mértékében, akkor ebben az emberi szeretetben a végtelen Isten szeretetét és jelenlétét is közvetítik. Ráadásul mindegyik a saját testük és nemiségük közvetítésével képesek (Melina, 2020).

Egész házastársi és családi életünk Krisztus szeretetének a képe, ahogyan ő szereti egyházát. Ez a szeretet valódi forrása a szülői, gyermeki és testvéri szeretetnek, melyek a családban valósulnak meg.

Mint említettük, az ember istenképmási méltóságát kiváltképpen a férfi és a nő egységében, önajándékozásukban hordozza. Ez a szeretetegység ráadásképpen nem egyszereően Isten emberek iránt mutatott szeretetének a képe. Isten maga a szeretet (vö. 1Jn 4,16), s a házastársak szerelme a Szentháromság személyei között meglévő dinamikus kapcsolatnak is a képe. Így az ember nemcsak a saját testében, hanem annak odaajándékozásában is az Atya, a Fiú és a Szentlélek kapcsolatát mutatja. A keresztény család arra hivatott, hogy fényes epifániája legyen a Szentháromság kommunikációjának, és így megnyissa az ember útját Istenhez. A család, mely az előbb összefoglalt házastársi szeretet gyümölcse, az emberiség fénye és jövője. Csak ebben a környezetben vagyunk képesek megérteni a szeretet aktusából származó létünket, mely nemi különbözőségben létezik, és arra rendeltetett, hogy odaadjuk a másoknak, mint házastárs, férj vagy feleség. Végül

ennek az önátadásnak a gyümölcse lesz az apaság és az anyaság, így a szülők gyermekeikkel együtt, családban, a kezdeti isteni terv szerint élhetik életüket (Melina, 2020).

A PÁPA CSALÁDTEOLÓGIÁJÁNAK HATÁSA

A családteológia kialakulása

A harmadik évezredben a család pasztorálteológiai jelentősége és az új evangelizációra gyakorolt hatása egyre növekszik, és ezt Szent II. János Pál pápa próféta pontossággal látta előre. Az ő teológiai és antropológiai gondolkodása és munkássága is ebbe az irányba fejlődött. Kiválóan észlelte, hogy a II. vatikáni zsinattal igen jelentős fejlődés indult el a házasságteológiában, illetve talán pontosabb azt mondani, hogy folytatódott, hiszen Németországban és Franciaországban már voltak erre utaló kezdeményezések, azonban a család teológiájáról ezt nem lehetett tapasztalni. Ezért adta ki a pápa 1981-ben a *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdítását, mely igen jelentős és talán az első lépés volt a család teológiájának felvázolásában. Közben már folytak a pápa szerdai katekézisei a test teológiájáról, majd 1988-ban kiadta a *Mulieris dignitatem* kezdetű apostoli buzdítását és 1994-ben a *Levél a családokhoz* című dokumentumot (II. János Pál pápa, 2011). A szentatya számára rendkívül fontos volt, hogy megfelelő teológiai alapot adjon a családnak, de a lelkipásztori feladatokról sem feledkezett meg. Ezért alapította meg a II. János Pál Pápa Intézetet és a Család Pápai Tanácsát (Ouellet, 2016).

„A családot a legutóbbi időkig olyan helynek tekintették, ahol az egyház lelkipásztori döntéseit kell alkalmazni. Ez az idő elmúlt. A II. vatikáni zsinat tanítása nyomán, mely a családról mint »családegyházzal«, »teológiai helyről«, »szentségi valóságról« beszélt, az egyház üdvözítő küldetésében való részesedés olyan távlatok nyíltak meg, amelyekre korábban gondolni sem lehetett» (Ouellet, 2016: 12). Új perspektívák nyílnak például az evangelizációban is, amelyben eddig a hittani ismeretek átadása volt az elsődleges cél (KEK 1657). A zsinat azonban a *közösség* fogalmát szorgalmazza, így válhat a család az evangelizáció alanyává, a Szentháromság közösségének szentségeként (KEK 2205).

Az egyház házasságról való gondolkodása tehát óriási változáson ment keresztül az elmúlt száz évben. Míg korábban a kifejezetten jogi értelmezés uralkodott, mára a perszonalista megközelítés vált uralkodóvá, mely az alkotó személyek közötti kapcsolatot, szerelmet veszi elsődlegesnek. Ennek a folyamatnak lényeges eleme a II. vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója, mely a házasságot olyan intim, bensős helyként ábrázolja, ahol a felek önként képesek odaadni magukat a másiknak, és befo-gadni őt (48).

Bizonyos értelmezések szerint úgy tűnt, ezzel némileg ellentétes irányba mutat a VI. Pál pápa által 1968-ban kiadott *Humanae vitae* kezdetű enciklika, mely igen heves ellenállást váltott ki egyes teológiai körökből. Fő témája a fogamzásgátlás, ám túlzott „biologizmus” – az említett vélemények szerint – visszalépést jelent a zsinati iránytól. Az erős és kitaró ellenállást jól mutatja, hogy mekkora belső küzdelmekkel néz szembe

az egyház, illetve az ellenállás jól tanúskodik a tanítóhivatali állásfoglalás egyre gyengülő erejéről is. A történésekbe II. János Pál pápa hozott változást, aki nem egyszerűen kiállt a már kihirdetett erkölcsi igazságok mellett, hanem kidolgozta teológiai és filozófiai alapjukat. A II. vatikáni zsinat perszonalizmusa nem ellentétes az objektív erkölcsi törvényekkel. A fogamzásgátló módszerek alkalmazása nem erősíti, hanem hanyatlásba taszítja a család meglévő értékeit (Ouellet, 2016).

Szenháromságos antropológia

A modern világ nehezen tud megbirkózni a „természetfeletti” fogalmával. Csupán úgy képes értelmezni, mint a természetes mellett lévő valóságot, mellyel egyáltalán nincs kapcsolatban. A II. vatikáni zsinat Krisztus-központú gondolkodása alapján azonban nem tudunk egyetérteni ezzel az értelmezéssel. Krisztus magában foglalja a természetfelettit és a természetet, tökéletes Isten és tökéletes ember (KEK 464–469). A zsinat nyomán e gondolatnak II. János Pál pápa számára is kiemelt jelentősége volt, s a házasságról és a családról írt munkáiban rendre felbukkan (Ouellet, 2016).

A zsinat témánk szempontjából fontos másik fókusza az egyháztan, ugyanis ebben a jogi megközelítés helyébe a misztérium, a titok került. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek egysége és közössége meghatározza az egyházzal mint közösségről való gondolkodást és ezzel együtt a család mint „családegyház” fogalmát is. Ez szintén felfedezhető a szent-anya gondolkodásában, amikor a családról mint személyek közösségéről beszél (KEK 2204–2206).

A családegyház és a szenháromságos antropológia további értelmezéséhez röviden szólunk az *analógia* módszeréről, mely a kezdetektől fontos szerepet tölt be a katolikus teológiában. Alulról felfelé építkeznek, a teremtés világa felől haladva Isten felé. Amikor Istennel kapcsolatban az analógia módszerét alkalmazzuk, mindig tisztában kell lennünk annak határaival, amit a szentatya Canterburyi Szent Anzelmre hivatkozva meg is fogalmaz *Fides et ratio* kezdetű 1998-as enciklikájában. Az emberi természet véges, és ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ezzel együtt az ember sosem szűnik meg kutatni Isten misztériumát, melyet csak a hitben képes befogadni (*Fides et ratio*, 14). Ennek némileg ellentmond Hans Urs von Balthasar módszere, melyet a svájci teológus *katalógiának* nevez. Ez éppen fordítva működik, mint az analógia, hiszen nem alulról felfelé, hanem felülről lefelé haladva építkeznek. Témánknál maradván mondhatjuk, hogy az analógia módszerével a családból próbáljuk felfedezni a Szenháromság titkait, a katalógiával pedig a Szenháromság felől közelítünk a család felé (Ouellet, 2016). „A két módszer harmonikus ötvözésével meghaladhatjuk azokat a korlátokat, amelyek a Szenháromság családi analógiájának hagyományában rejlenek, mely a Szenháromság és a család között fennálló hasonlóságok és különbségek esszencialista megközelítésére korlátozódik. Miközben továbbra is erre a hagyományra támaszkodunk, és Krisztusból mint kiindulópontból értelmezzük, nem az lesz a fő kérdésünk, hogy miként segíthet a család a Szenháromság misztériumának megértésében, hanem

az, hogy mit kíván kifejezni a Szentháromság a család által a szövetség tágabb kontextusában” (Ouellet, 2016: 25).

„Az ember legmélyebb misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán” (*Gaudium et spes*, 22), olvashatjuk a II. vatikáni zsinat lelkipásztori konsztitúciójában, mely igazán eklatáns példája a katalógikus metodikának. Az antropológia csúcsa és legtágabb értelmezési horizontja a krisztológia, Krisztusnak mint a tökéletes

embernek a példája. A korábban kifejtett kezdet ugyanezen logika mentén épül fel. Csak úgy tudjuk megérteni a házasság és a család valódi mélységét, ha nem a most divatos humántudományokra építünk, hanem az eredeti isteni tervre. E tudományok eredményei fontosak és felhasználandók, mégis le kell szögeznünk, hogy nem határozhatják meg a teológia irányát (Ouellet, 2016).

A szentatya gondolataiban visszatérő fogalom a *communio personarum* (személyek közössége), mely mind a családnak, mind a Szentháromságnak sajátja. Ennek alapja a személyek között lévő szeretet, amely létrehozza a közösséget, és amely megtalálható a családban és a Szentháromságban (Ouellet, 2016).

Két fontos teológiai következménye van a pápa gondolkodásának. Analogikusan értelme

mezve fontos antropológiai alap a szentháromságos Isten megismeréséhez. A kinyilatkoztatásból kiindulva, illetve az emberi tapasztalatot és kapcsolatokat felhasználva jutunk ismerethez Istenről. A másik következmény a katalógikus értelmezés, miszerint a családi élet forrása a Szentháromság. Ez akkor látszik, amikor a férj és a feleség részesül a Szentháromság közösségéből, és teljesen odaajándékozzák magukat egymásnak. Ennek következménye nem csupán a kapcsolatuk kiteljesedése, hanem az ő „mi”-jükből az isteni szeretet egy „te”-t alkot azzal, hogy új élet fogan és születik a földre (II. János Pál, 2011: 11).

Azonban nem csupán az új élet születését próbáljuk meg ily módon leképezni, hanem istenképiségünket is. Amikor a férfi és a nő „egy testté” lesz, és ezáltal az emberi élet legmélyebb értelmét tapasztalják meg újból és újból, tudniillik hogy önmaguk odaajándékozásával és a másik teljes elfogadásával átlépik az eredeti magány határát, és az egységet élik meg (Szent II. János Pál, 2021: 198–199), s ebből új élet jön létre (*Gaudium et spes*, 50), akkor az istenképiség továbbadásáról is szó van, tehát valamiképpen Istennel közös termékenységről beszélhetünk. Ez minden olyan horizontális kapcsolatban megjelenik, amelyet a szeretet jellemez. Isten jelen van bennük, és termékenységgel gyümölcsöt terem, szinte átisteníti a kapcsolatokat (Ouellet, 2016).

„A Szentlélek kegyelme egyértelműen szerepet játszik ebben, különösen a házasság szentsége révén, amely a hitvesek egységét Krisztus és az Egyház egységéhez kapcsolja. Újfajta, valóban természetfeletti hasonlóság jelenik meg itt, amely azzal koronázza meg az első teremtést, hogy a családot családegyházzá teszi.”

„A Szentlélek kegyelme egyértelműen szerepet játszik ebben, különösen a házasság szentsége révén, amely a hitvesek egységét Krisztus és az Egyház egységéhez kapcsolja. Újfajta, valóban természetfeletti hasonlóság jelenik meg itt, amely azzal koronázza meg az első teremést, hogy a családot családegyházzá teszi. Megkoronázza, de egyben meg is haladja a családot. Megkoronázza, hiszen a Krisztusban megvalósuló új és örök szövetség új értelmet ad a család természetes termékenységének, mivel lehetővé teszi, hogy magának a Léleknek a termékenységében részesedjék. Meg is haladja azonban, hiszen Krisztus, az eszkatologikus Jegyes egyes tanítványait, férfiakat és nőket arra hív, hogy szüzességben szenteljék magukat neki, és így a szűzi szeretetben kialakított kapcsolatokban mélyebb lelki termékenységre jussanak. Újszövetségi beteljesedésekor az első tereméshez tartozó család valóságából – anélkül, hogy sajátos jellemzői elenyésznének – ígérlet, prófécia, a nagyobb misztérium »jele« lesz: Krisztus és az Egyház termékeny egységé” (Ouellet, 2016: 50).

A családegyház

A második isteni személy, a Fiú inkarnációját vizsgálva láthatjuk, hogy neki úgy tetszett, hogy a család szerető közösségének keretein belül jöjjön el hozzánk, amelyben Jézus szüleinek engedelmeskedve növekedhetett bölcsességben, korban és kedvességben (vö. Lk 2,51–52). Később tanítványokat gyűjtött maga köré, és belőlük alapította meg egyházát, melyet Isten családjának tekinthetünk. A Szentlélek eljövetele után pedig az apostolok nemcsak egyéni szinten kezdték hirdetni Isten országát, hanem egész családok tértek meg az evangélium örömét látva és megértve. A család intézménye mindig is fontos volt a szentháromságos Istennek (KEK 1655).

A családegyház fogalmának eredete meglepően korai időkre tehető, hiszen már a Szentírásban is fellelhetők morzsái, de Aranyszájú Szent János is többször használja. Buzdítja az apákat, hogy tegyék otthonukat kis egyházzá, azonban az egész család felelőssége, hogy ez megtörténjen, beleértve az ott dolgozó szolgákat is. Ehhez tartozik még a nyitottság a szegények és elesettek iránt, valamint az idegenek befogadása. Az egyház-anya értelmezésében tehát a „családgyház” egyfajta lelkiiséget jelentett (Ouellet, 2016).

Ezt követően egy ideig nem igazán találkozhatunk a kifejezéssel, egészen a II. vatikáni zsinatig, amely felkarolta a témát. A család az egyház és a társadalom őssejtje (Schwaderlapp, 2012), az evangelizáció kiemelt és tevékeny szereplője (*Gaudium et spes*, 52), az a hely, ahol a nagy egyház aspektusait fel kell tudnunk ismerni (Ouellet, 2016).

Ugyanezt a gondolatot vitte tovább Szent II. János Pál pápa is. A család a házastársakon keresztül, az ezezusiakhoz írt levél alapján (vö. 5,21) valóságos, de természetfeletti módon részesül a Szentháromság szeretetéből és kegyelméből, olyan mértékben, amennyire Krisztus szereti az egyházat. Mindezt teljessé teszi a Szentlélek, aki a házasság szentségében adott kegyelemmel és szeretettel nemcsak a két személyt köti össze egy testben, hanem egyházzá, Krisztus testévé is teszi őket. A teremtett személyek kommuniója tehát a Szentháromság személyeinek kommunióját jeleníti meg és mutatja meg számunkra

(Waldstein, 2021). Ez a hitvesi közösség nem egyszerűen jelenvalóvá teszi az egyházat, nem pusztán segíti és előreviszi működését, hanem ő maga válik az egyházzá.

A II. vatikáni zsinat és II. János Pál pápa e tanításának hatása fedezhető fel a Katekizmusban is. A családok úgy vannak jelen a világban, „mint a hit élő és sugárzó tűzhelyei” (KEK 1656). E hit miatt nevezhetjük őket valóságosan is család egyháznak, amelyben a szülők a nevelés feladata mellett (vö. Egyházi törvénykönyv, 1055. k. 1. §) valamennyi családtag elsődleges hithirdetői is. Ebben a közösségben a gyermekek növekedhetnek és erősödhetnek, mint Krisztus is tette családi körében (vö. Lk 2,40), megtanulhatják a kölcsönös szeretetet és megbocsátást, Isten szolgálatát és a kitartó munkát (KEK 1656–1657).

A szentségek jelek, melyek érzékelhetőek, láthatók számunkra (KEK 1084), és „eszközök, melyek által a Szentlélek kiárasztja Krisztusnak, a Főnek kegyelmét az egyházra, ami az ő Teste. Az egyház tehát hordozza és közli a láthatatlan kegyelmet, melyet ő maga jelez. Ebben az analóg értelemben nevezzük az egyházat is szentségnek” (KEK 774). Ugyanebben az analóg értelemben nevezhetjük a család egyházat is szentségnek, hiszen magán hordozza a Szentháromság képét, így amint a test megjeleníti a láthatatlan lelket, analóg módon a család is megjeleníti itt a földön a Szentháromságot, azaz jellé, szentséggé válik (KEK 2205).

A család egyház szentségtani gyökere mindenekelőtt a beavató szentségekben rejlik. A keresztség az a szentség, mely létrehozza kapcsolatunkat Krisztussal, amelyet megerősít a bérmlás szentsége (*Lumen gentium*, 11). E kettő által, továbbá a rómaiakhoz írt levél alapján (vö. 14,7–8) mondhatjuk, hogy már nem saját magunké vagyunk, hanem Krisztusé. A házasság megkötésekor Krisztus nem pusztán megáldja a frigyet, hanem a keresztségből és bérmlásból fakadóan már maga a szeretetkapcsolat is az övé lesz, és ő emeli fel abba a magasságba, ahogyan szereti jegyesét, az egyházat (Ouellet, 2016).

A II. vatikáni zsinat egyházzól szóló dogmatikus konstitúciója, a *Lumen gentium* egyébiránt még tovább megy ezen a ponton. A házasságban a hitvesek „az egyház egysége és termékeny szeretete misztériumában részesednek, és azt megjelenítik” (11). A házasságból ered a család, mely a gyermekek elfogadásával, nevelésével és megkeresztelésével alkotója és fenntartója Krisztus titokzatos testének (KEK 1267), amelyben a Lélek kegyelmét kapják, és az egyház tagjai lesznek. Ezt nevezi a zsinat „családi egyháznak”, amelyben a szülők az egyetemes papságot gyakorolva lesznek gyermekeik elsődleges hithirdetőivé, fenntartva ezzel az egyházat (*Lumen gentium*, 11).

Amint megkötötték a házasság, a két személy, férfi és nő egy közösséggé válik Krisztusban. Amikor megígérik, hogy szeretni fogják egymást, akkor Krisztus megáldja ezt a szándékukat, tehát mondhatjuk, hogy ő maga is létrehozóvá, sőt mi több, a húsvéti misztérium által és a Lélekkel közösen a felbonthatatlanság garanciájává válik. Ez azért fontos, mert így „a hiposztatikus egység révén, amely a hitvesek szövetségének alapja és kerete, egymás iránti személyes szeretetük az isteni személyek kapcsolatába vétetik fel” (Ouellet, 2016: 70). Ez a család szentségi mivoltának alapja. A házastársak egymás iránti

szeretete és gyermekeikkel való kapcsolata jelleme válik, a Szentháromságban létező Istent hirdeti, akivel örökre szóló szövetségre léptek (Ouellet, 2016). Ugyanezt fogalmazza meg a Katekizmus, amikor azt írja, hogy „a keresztény család a személyek közössége, az Atya és a Fiú Szentlélekben élő közösségének nyoma és képmása. Életet fakasztó és nevelő tevékenysége az Atya teremtő művének tükröződése. Az a hivatása, hogy részt vegyen Krisztus imádságában és áldozatában. A napi imádság és Isten Igéjének olvasása erősíti a szeretetben. A keresztény család evangelizáló és misszionáló közösség” (KEK 2205). Christopher West pedig megerősíti: „A házastársi kapcsolat Isten tervében az eredeti, hatékony jel, amely a Szentháromság belső életének »nagy misztériumát« közvetíti a világnak” (West, 2007: 19). A hitvesi és családi szeretet eszerint tehát nem csupán képe vagy hasonlata az isteni, szentháromságos szeretetnek, hanem élő valósága.

BEFEJEZÉS

A társadalom alapja a család (KEK 2207), melynek kapcsolatai, buzgó élete megalapozza azt, hogy az emberi személy a nagyobb közösségekben szabadon, erkölcsösen, másokat tiszteletben tartva éljen. A különböző nemzedékek együttélése szintén színesítő erő, mellyel a család tagjai még inkább gazdagíthatják egymás életét. Mindannyiunk felelőssége minden lehetséges feltételt biztosítani ahhoz, hogy a család eredeti rendeltetése és célja megvalósulhasson. A polgári törvényhozás szabályozza úgy a rendet, hogy erősítse és óvja a házasság és a család természetét és biztonságát. A keresztény hívők tegyenek tanúságot arról, hogy nem egyszerű emberi közösségről van szó, hanem Istentől származó mintáról. A szakemberek és tudósok fordítsák energiáikat azon kutatásokra, melyek elősegítik a családok fenntartható jólétét, és védik erkölcsüket. A papok pasztorációs tevékenységük során álljanak a házaspárok mellett, és segítsék a gyermekek keresztény neveltetésének lehetőségét. „Végül az élő Isten képmásává alkotott és a személyiség méltóságával fölruházott házastársak forrtjanak össze a szeretetben, azonos gondolkodásban és egymás kölcsönös megszentelésében kövessék Krisztust, az élet forrását (vö. Róm 5,11.18; 6,5–11; Gal 2,20); hivatásuknak örömeiben és áldozataiban és hűséges szerelmükkel is tanúskodjanak annak a szeretetnek misztériumáról, melyet az Úr nyilatkoztatott ki a világnak halálával és föltámadásával (vö. Ef 5,25–27)” (*Gaudium et spes*, 52).

Felhasznált irodalom

- II. JÁNOS PÁL PÁPA (2011): Levél a családokhoz in Uő: *Üzenet a családoknak*, Budapest, Szent István Társulat, 9–125.
- EUCHOLOGION (1967): *Görögkatholikus Egyházi Szerkönyv (Euchologion)*, Budapest, Szent István Társulat.
- MELINA, LIVIO (2020): The mission of the Christian Family according to St. John Paul II., *Communio*, 47. évfolyam 112020/4., 660–672.
- OUELLET, MARC (2016): *Isteni hasonlóság. A család szentháromságos antropológiája felé*, Budapest, Szent István Társulat.
- SCHWADERLAPP, DOMINIK (2012): Házasság és család. Az egyház és a társadalom összejtje, in CSALÁD PÁPAI TANÁCSA: *Családlexikon. A családdal és az élettel kapcsolatos vitatott fogalmakról és etikai kérdésekről*, Budapest, Szent István Társulat, 487–491.
- SZENT II. JÁNOS PÁL (2021): *Férfinak és nőnek teremtette őket. A test teológiája*, Budapest, Kairosz.
- TRUJILLO, ALFONSO LÓPEZ (2012): A család mint magánintézmény, in CSALÁD PÁPAI TANÁCSA: *Családlexikon. A családdal és az élettel kapcsolatos vitatott fogalmakról és etikai kérdésekről*, Budapest, Szent István Társulat, 89–100.
- WALDSTEIN, MICHAEL (2021): Bevezetés, in II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Férfinak és nőnek teremtette őket. A test teológiája*, Budapest, Kairosz, 21–146.
- WEST, CHRISTOPHER (2007): The human body, catholicism, and John Paul II, in WEST, CHRISTOPHER: *Theology of the Body Explained*, Boston, Pauline Books and Media, 7–83.
- WOJTYŁA, KAROL (2010): *Szerelem és felelősség*, Budapest, Kairosz.

Theological considerations about the family based on St. John Paul II.

ABSTRACT

The study explores the family theology of St. John Paul II. The aim of the work is to demonstrate the impact of the holy Pope's thinking on theology and society. The paper claim that in our contemporary society the family is less able to fulfill its basic functions. The holy Pope's anthropological and theological aspects on marriage and family provide an answer to these problems, and moreover explain the new perspectives and possibilities these answers open for us, and the influence they can have on the development of science as well as humanity. To achieve my goal, I mostly used the method of analogy and catalog, thus reaching the analogical interpretation of the Holy Trinity through the family, and the concept of Domestic Church through which the family becomes not merely the basis of society, but the living reality of the divine pattern on earth.

KEYWORDS: family, marriage, St. John Paul II., family theology

KÁPLÁR MÁRTON | Görögkatolikus áldozópap, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hit-tudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, pszichodráma-asszisztens, házas, két gyermek édesapja.